

S. HALINA WRÓŃSKA CMW
KUL, Lublin

PROGRAMOWANIE KATECHETYCZNE SŁUŻĄCE DYNAMIZOWANIU KATECHEZY

Jednym z głównych warunków efektywności każdego świadomego i celowego działania, zwłaszcza długotrwałego i złożonego, jest umiejętność programowania. Do takich działań zamierzonych należy katechizacja. Problemy metodyczne katechezy dotyczą przede wszystkim jej właściwego programowania. Może ono pomóc przewartościować dość powszechną praktykę centralizacji oraz improwizacji.

1. ISTOTA I ETAPY PROGRAMOWANIA KATECHETYCZNEGO

Programowanie polega na przemyślanym przewidywaniu przebiegu i rezultatów określonych procesów. Obejmuje ono zakładane cele i zadania nauczania i wychowania, które mają być wykonane w ustalonym czasie, a równocześnie metody i środki, za pomocą których można te cele i zadania zrealizować, oraz dokonanie kontroli i oceny uzyskanych efektów¹. Wynikiem programowania jest program, który określa cele, środki katechezy oraz normy, jakie ją regulują, z uwzględnieniem potrzeb lokalnych w harmonii z celami i normami Kościoła powszechnego (por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, nr 281; dalej: DOK).

E. Alberich zwraca uwagę na konieczność przejścia od programu do programowania². Jego zdaniem, jeżeli kiedyś zadania katechety były związane z programem do zrealizowania, to współcześnie kładzie się nacisk na programowanie jako podstawową metodę w ukierunkowaniu działań katechetycznych. Kto bierze pod

¹ Por. Cz. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1996, s. 245; M. Olszewski, *Programy duszpasterskie w Polsce*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, Lublin 2006, s. 690; J. Szpet, *Dydaktyka katechezy*, Poznań 1999, s. 280-281.

² Przez programowanie E. Alberich rozumie „pewien sposób używania racjonalności i możliwości weryfikowania praktyki”. E. Alberich, *Katecheza dzisiaj*, tłum. K. Misiaszek, Warszawa 2003, s. 286.

uwagę programowanie, decyduje się tym samym na określony proces, który wymaga przemyślenia i organizacji działań w odniesieniu do konkretnych osób i sytuacji³.

Praktyka katechetyczna pokazuje, że programowanie ma miejsce w pewnych okresach przełomowych. Każda epoka rodzi nowe problemy, które wymuszają zmianę struktur, wychowania i nauczania. Naciskowi takiemu podlega również katecheza, której przedstawiciele pod wpływem presji przemian ustalają na nowo kierunki jej rozwoju. Nie jest dobrze, jeżeli programowanie katechezy odbywa się od czasu do czasu i tylko na skutek presji społecznej. Powinno ono permanentnie towarzyszyć odnowie katechezy, ponieważ będzie bardziej realne i przyczyni się do ciągłego postępu katechetycznego⁴. Katechezę należy wówczas rozważać w kontekście źródeł i perspektyw, Kościoła i świata, człowieka i wiary, Objawienia i kultury.

Nierzadko w programowaniu występuje duża koncentracja na szczegółach, z pominięciem całościowego ujęcia problemu. Tymczasem programowanie powinno dotyczyć całej katechezy, w której jednakowo są traktowane podstawy teoretyczne, główne linie działania, zagadnienia tematyczne, wskazania metodyczne i wnioski praktyczne⁵.

Programowanie działalności katechetycznej powinno obejmować kilka etapów. Celem etapu pierwszego, poznawczego, jest uważna analiza sytuacji wyjścia, na którą składa się dotychczasowa praktyka katechetyczna oraz środowisko, uwarunkowania społeczne, kulturowe, polityczne, religijne; konkretna sytuacja dotycząca wyznaczonych osób, zwłaszcza stawiane im wymagania, a także problemy i oczekiwania. Z analizy sytuacji powinna wynikać pierwsza próba formułowania pytań dotyczących charakteru działania⁶.

Etap drugi, interpretacyjny, obejmuje ocenę sytuacji, poszukiwanie problemów i przyczyn ich zaistnienia, stawianie pytań dotyczących charakteru działania. Znaczenie tego etapu nie zawsze jest doceniane w programowaniu katechetycznym. Nie jest możliwe bezpośrednie wydedukowanie kierunków działania z wiedzy o danej sytuacji, jeżeli nie dokona się interpretacji i oceny problemów. Oznacza to, że poszczególne elementy, tworzące daną sytuację, a więc środowisko, osoby, relacje i instytucje, mają być oceniane według ich przeznaczenia, z wy-

³ Por. tamże, s. 286-287; por. także J. Zieleniewski, *Organizacja zespołów ludzkich*, Warszawa 1976, s. 320-321; J. Mariański, *Żyć parafią*, Wrocław 1984, s. 32-33.

⁴ Por. K. Kruszewski, *Zasady nauczania*, w: *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, red. K. Kruszewski, Warszawa 1991, s. 255.

⁵ Por. M. Majewski, *Pedagogiczno-dydaktyczne wartości katechezy integralnej*, Kraków 1995, s. 156-157.

⁶ Por. Alberich, dz. cyt., s. 288. Por. M. Pellerey, *Progettazione educativa scolastica*, w: *Dizionario di scienze dell'educazione*, red. M. Prelezzo, Torino-Roma 1997, s. 863-865.

odrębnieniem kryjących się w nich zależności i przyczyn. W ten sposób dotrze się do określonego wyboru pola działania i do głębszej świadomości w sprawie, która przyniesie wyjaśnienia i ewentualnie modyfikację pytań o rodzaj działań⁷.

Na trzecim etapie, etapie programowania, dochodzi do wypracowania realistycznego projektu, który powinien zawierać następujące elementy: określenie celowości działań; wybór ogólnego modelu katechetycznego; określenie treści; określenie etapów działania albo uczenia się; czas przewidziany na realizację poszczególnych zadań; wskazania techniczne, konieczne środki i materiały itd. Ma być także zaprogramowany sposób wykonania projektu i wyznaczone etapy realizacji oraz oceny⁸. Przy programowaniu katechetycznym pomocne mogą być następujące pytania: Co trzeba i można osiągnąć? Jakie przesłanki, potrzeby, doświadczenia i trudności niosą ze sobą uczniowie? Jakie są wymagania treściowe tematów, tekstów, zagadnień? Jakie metody i sposoby postępowania służą uczniowi, celowi, treści i nauczycielowi? Jakie środki dydaktyczne są do dyspozycji i jak je poprawnie wykorzystać? W jaki sposób i w jakim znaczeniu dana jednostka dydaktyczna i dane działanie ubogaca życie i wiarę ucznia?⁹

Czwarty etap, działaniowy, wymaga wdrożenia zaprogramowanego działania zgodnie z przyjętymi etapami i przewidzianymi środkami, a piąty to etap oceny, w którym dokonuje się weryfikacji podejmowanych wcześniej czynności. Dzięki właściwemu użyciu środków i technik badawczych, ocenia się przebytą drogę i na nowo ocenia się projekt dla jego ewentualnie doskonalszej realizacji. Szósty etap, to ponowne programowanie. Etap ten otwiera cykl refleksji i działań zmierzających do ponownego przejrzenia projektu, w optyce odnowionych już poszczególnych sposobów działania¹⁰.

Nie zawsze i nie w każdym przypadku należy koniecznie realizować wszystkie punkty programowania katechetycznego. Jest to raczej podstawowy schemat, który zakłada inne niż dotychczas sposoby podejścia do katechezy. Najważniejsze jest dogłębne zrozumienie logiki tego przedsięwzięcia, która wymaga przemyślanego i organicznego programowania działań, tak aby było ono dostosowane do rzeczywistości¹¹.

Dyrektorium ogólne o katechizacji zwraca uwagę na znaczenie analizy sytuacji, stanowiącej punkt wyjścia do programowania. Dokument ten stwierdza, że w analizie działań duszpasterskich trzeba mieć pełną świadomość stanu kateche-

⁷ Por. Alberich, dz. cyt., s. 289.

⁸ Por. Szpet, *Dydaktyka katechezy*, s. 278-280.

⁹ Por. J.E. Korherr, *Programmazione*, w: *Dizionario di catechetica*, red. J. Gevaert, Torino 1986, s. 522; Szpet, *Program nauczania*, w: *Leksykon pedagogiki religii*, red. C. Rogowski, Warszawa 2007, s. 623.

¹⁰ Por. M. Midali, *Teologia pastorale o pratica*, Roma 1991, s. 596.

¹¹ Por. Alberich, dz. cyt., s. 290; Mariański, dz. cyt., s. 33.

zy: jak jest ona usytuowana w procesie ewangelizacyjnym; jak kształtuje się równowaga między różnymi sektorami katechetycznymi (dzieci, młodzież, dorośli); jak przebiega koordynowanie katechezy z chrześcijańskim wychowaniem w rodzinie, z wychowaniem szkolnym, ze szkolnym nauczaniem religii i z innymi formami wychowania do wiary; w jakim układzie przekazywane są treści i jakie stosuje się metody; jakie są cechy charakterystyczne katechetów i ich formacji (por. DOK 279).

Programowanie katechetyczne ma na celu zintegrowanie wtajemniczenia chrześcijańskiego z różnymi zadaniami wychowawczymi, z uwzględnieniem wymagań nowej ewangelizacji (por. DOK 278). Dotyczy ono analizowania warunków wewnętrznych i zewnętrznych oraz dostosowania środków i sposobów działania zarówno do celów, jak również do istniejących warunków. Środkami i sposobami działania są pośrednie cele działania, stanowiące warunki osiągnięcia celu końcowego. Programy i dyrektywy szczegółowe muszą być dostosowane do wymagań podstawowego celu i współprzyczyniać się do jego osiągnięcia¹².

Środki działania i sposoby ich stosowania są tym skuteczniejsze, im lepiej zostaną dostosowane do celów i warunków działania. Stąd, zachodzi pilna potrzeba gruntownej analizy warunków, które są zmienne. Część tych zmian może zależeć od podmiotu działającego, inne są zupełnie niezależne, ale da się je przewidywać z obiektywnym prawdopodobieństwem ścisłości. Są też elementy, które w obecnym stanie wiedzy można zakładać tylko dowolnie. W takiej sytuacji, całkowite sprawdzenie się przewidywań bywa tylko dziełem przypadku. Często błędem popełnianym przy programowaniu jest wyobrażanie sobie przyszłości jako podobnej do chwili obecnej. Mylny jest również pogląd, że procesy zmian rozwijają się jednostajnie¹³.

Dokumenty katechetyczne wyraźnie wskazują, że w programowaniu katechetycznym należy uwzględnić uwarunkowania zewnętrzne i formalne. Pierwsze związane są głównie ze szkołą, z jej wyborami dotyczącymi koncepcji tworzenia szkolnego programu nauczania. Trzeba wziąć pod uwagę także wybory dokonane przez nauczycieli innych przedmiotów, by podjąć odpowiednie kroki w celu skorelowania programów nauczania religii z programami pozostałych przedmiotów¹⁴.

Analiza sytuacji towarzyszącej programowaniu katechetycznemu obejmuje adresatów programu. Należy zatem określić możliwości intelektualne uczniów, zainteresowania i predyspozycje. Ważne jest rozważenie oczekiwań ze strony szkoły, rodziców i uczniów. Niekiedy są one wygórowane lub też sprzeciwiają się

¹² Por. Mariański, dz. cyt., s. 32-33.

¹³ Por. R. Kamiński, *Duszpasterstwo jako działalność zorganizowana*, w: *Teologia pastoralna*, t. 1, red. R. Kamiński, Lublin 2000, s. 436-437.

¹⁴ Por. P. Tomasik, *Zasady integrowania treści programowych historii i religii*, *Horyzonty Wiary* (2000)4, s. 17-34.

rzeczywistym zadaniom nauki religii. Oczekiwania te powinno się więc poddać krytycznej ocenie, odnosząc je przede wszystkim do tego, czego oczekuje Kościół, będący podmiotem zarówno katechezy parafialnej, jak i szkolnego nauczania religii¹⁵. W konstruowaniu szkolnego programu nauczania religii trzeba uwzględniać również wskazania i oczekiwania diecezji i parafii. Kontekst kościelny nauki religii jest niezmiernie ważny i nie może być pominięty¹⁶.

Uwarunkowania zewnętrzne dotyczą też wyboru podręcznika dla danej klasy i dla danego etapu edukacyjnego spośród dopuszczonych w diecezji i dostępnych na rynku. Podjęcie decyzji w tej kwestii powinno być poprzedzone wnikliwą analizą ich przydatności w konkretnej sytuacji oraz zastanowienie się, który z nich będzie najlepszy dla uczniów danej szkoły¹⁷.

Uwarunkowania formalne domagają się uwzględnienia stanu prawnego nauczania religii. Opisują go dokumenty prawa oświatowego, dotyczące nauczania religii oraz konkretnego etapu edukacyjnego. Prawo oświatowe rozstrzyga o statusie nauki tego przedmiotu w systemie edukacji i o liczbie godzin przeznaczonych na jego realizację. Wymogi formalne są sformułowane w dokumentach katechetycznych, przede wszystkim w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji i Katechizmie Kościoła Katolickiego*, oraz w katechetycznych dokumentach krajowych, np. *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce*, a także w planach duszpasterskich: ogólnopolskim, diecezjalnym i parafialnym¹⁸.

Ponieważ nauczanie religii odbywa się na terenie szkoły, powinno realizować wybrane cele szkoły, zapisane w *Podstawie programowej*, wydanej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, oraz w szkolnym planie wychowawczym i w szkolnym planie nauczania. Musi także przestrzegać *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*¹⁹.

2. ORGANIZACJA PROGRAMOWANIA

Skuteczność programowania katechetycznego zależy w dużej mierze od umiejętności pracy zespołowej. Dlatego programowanie katechetyczne wymaga zaangażowania różnych grup i ośrodków, zarówno oświatowych, jak i kościelnych. Tymczasem w nauczaniu religii i w systemie oświaty jest wiele elementów organizacji centralistycznej.

¹⁵ Por. tenże, *Zasady tworzenia programów nauczania religii*, Katecheta (2001)1, s. 19-20.

¹⁶ Por. J. Charytański, *Lekcje religii w szkole a parafia*, Przegląd Powszechny (1992)6, s. 403-415.

¹⁷ Por. K. Misiaszek, *Jaki podręcznik dla współczesnej katechezy?*, Horyzonty Wiary (1999)1, s. 39-58.

¹⁸ Por. Tomasiak, *Zasady tworzenia programów*, s. 20.

¹⁹ Por. tamże, s. 21; por. także A. Zellma, *Planowanie dydaktyczne w szkolnym nauczaniu religii*, w: *Dydaktyka katechezy*, t. II, red. J. Stala, Tarnów 2004, s. 16-17.

Centralizacja systemu szkolnego oznacza, że większość decyzji dotyczących szkolnictwa podejmuje się odgórnie. System jest zhierarchizowany, a więc zorganizowany tak, żeby każdy niższy szczebel, pilnując wykonania poleceń szczebla nadrzędnego, był jednocześnie władny instruować, jak decyzje te wykonywać, a nawet w miarę potrzeb uzupełniać²⁰.

Na szczycie hierarchii znajduje się ministerstwo odpowiedzialne za całość systemu oświatowego, które ustala, czego i kiedy uczyć, jak zorganizować rok szkolny, czego wymagać przy promowaniu uczniów itd. Szczebel niższy stanowią kuratoria, odpowiedzialne za realizację spraw oświatowych w województwach. W funkcjonowaniu kuratorium odbijają się interesy i zamiary władz wojewódzkich. Kolejny szczebel to zarządzanie oświatą w miastach i gminach. Na tym szczeblu dokonuje się transmisja polityki oświatowej do szkół, a więc działalność, której efekty łatwo dostrzec. Dyrektor szkoły to przedostatni szczebel zarządzania. Odpowiada on za to, żeby wszyscy nauczyciele w jego szkole pracowali zgodnie z instrukcjami wyższych szczebli. Dyrektor może dokonywać interpretacji otrzymywanych instrukcji oraz określać sposoby ich wykonywania. Na samym dole hierarchii znajduje się nauczyciel. Kieruje on pracą swoich uczniów, czuwa nad tym, żeby wykonywali to, co należy do ich obowiązków²¹.

Na mocy ustaw sejmowych zostaje zorganizowany system zarządzania oświatą. Ustawy i uchwały sejmowe określają uprawnienia ministerstwa, a także ideał wychowawczy i główne założenia edukacji. Wszystko to znajduje wyraz w szczegółowych dokumentach wykonawczych, opracowanych przez ministerstwo odpowiedzialne za oświatę bądź pod jego nadzorem.

Centralizacja występuje również w programowaniu kościelnym²². Dokumenty katechetyczne Kościoła powszechnego i lokalnego normują posługę katechetyczną Kościoła w Polsce. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* zwraca uwagę na konieczność opracowania przez episkopaty poszczególnych krajów nie tylko programów katechetycznych, ale i dokumentów o charakterze normatywnym (por. DOK 282). Dokumenty katechetyczne Kościoła w Polsce: *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce, Podstawa programowa Kościoła katolickiego w Polsce* oraz *Dokumenty II Synodu Plenarnego* zawierają wytyczne dla katechezy w całym kraju. Normy i zasady, jakie się w nich znajdują, dostarczają inspiracji dla katechezy oraz wyjaśniają jej istotę, cel, zadania, treść i metodę.

Najwyższym organem katechetycznym w Polsce jest Komisja Wychowania Katolickiego, która działa na podstawie statutu zatwierdzonego przez Konferen-

²⁰ Por. K. Kruszewski, *Program szkolny*, w: *Sztuka nauczania. Szkoła*, red. K. Konarzewski, Warszawa 1993, s. 180-181.

²¹ Por. tamże, s. 181.

²² Por. Mariański, dz. cyt., s. 34-38.

cję Episkopatu Polski i w jej imieniu. Komisja ta inspirowuje, koordynuje i nadzoruje działania katechetyczne na szczeblu ogólnopolskim. Na przewodniczącym Komisji spoczywa obowiązek czuwania nad procedurą zatwierdzania odpowiednich materiałów katechetycznych zgodnie z zasadami zawartymi w *Dyrektorium Kościoła Katolickiego w Polsce* i przepisami szczegółowymi ustalonymi przez Komisję Wychowania Katolickiego.

Odpowiedzialność za opracowanie programów katechetycznych w diecezji spoczywa na biskupie, który swoje zadania i obowiązki w odniesieniu do katechezy sprawuje poprzez Referat Katechetyczny Kurii Biskupiej, zwany w niektórych diecezjach Wydziałem Nauki Katolickiej, oraz poprzez Diecezjalną Radę Katechetyczną (por. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*, nr 135-138; dalej: PDK). Diecezjalne rady katechetyczne, które mogłyby odgrywać ważną rolę w zakresie diecezjalnego programowania katechetycznego (por. PDK 138), funkcjonują w poszczególnych diecezjach na różnych zasadach. Niekiedy mają status czysto formalny. Stąd programowanie katechetyczne ogranicza się z reguły do wąskiego kręgu osób. Jednakże nawet sprawne i odpowiedzialne planowanie diecezjalne nie obejmuje, a tym bardziej nie rozwiązuje, wszystkich problemów katechetycznych. Istnieje poza tym rozbieżność pomiędzy świadomie i odgórnie organizowanymi akcjami, a ich realizacją w praktyce.

Proboszcz zarządzający wspólnotą parafialną stanowi najniższe ogniwo w programowaniu katechetycznym Kościoła. Pełni on, oprócz wielu zadań kierowniczych, także czynności o charakterze wykonawczym. W programowaniu katechetycznym musi się liczyć z dyrektywami nadrzędnymi. Zakres spraw, o których decyduje proboszcz, jest wyraźnie ograniczony. Programowanie katechetyczne na wyższych szczeblach kierowania ma charakter ogólny, a na szczeblach niższych, o wyraźnie zakreślonym wymiarze samodzielności, charakter bardziej szczegółowy²³.

Skrepowanie katechety odgórnymi decyzjami, podejmowanymi zarówno w makroskali oświatowej, jak i kościelnej, jest dość daleko posunięte. Gdy katechecie przekazuje się nadmiar pomysłów i sugestii do zrealizowania, dochodzi do tego, że programowanie katechetyczne na najniższym szczeblu parafialnym czy szkolnym ogranicza się do biernego wykonywania poleceń Kurii Biskupiej lub Ministerstwa Edukacji Narodowej²⁴. Katecheci, zasypywani instrukcjami, nie mają chęci robić nic więcej poza wykonywaniem narzuconego im programu. W takiej sytuacji katecheta koncentruje się na funkcjach wykonawczych²⁵. Tymczasem nie

²³ Por. Kamiński, dz. cyt., s. 437-438.

²⁴ Por. K. Misiaszek, *Programy duszpasterskie: pomoc czy przeszkoda?*, Ateneum Kapłańskie 121(1993)506, s. 76.

²⁵ Por. tenże, *Wartości pastoralno-katechetyczne systemu prewencyjnego św. Jana Bosko a aktualne potrzeby duszpasterskie Kościoła w Polsce*, Lublin 1987, s. 408-417 (mps Arch. KUL).

powinien on odwzorowywać gotowych schematów dydaktycznych, ale traktować je jako bodźce do programowania i organizowania katechezy w sposób twórczy, uwzględniając przy tym możliwości uczniów²⁶.

Sprawa realizacji programowania katechetycznego jest nie do pomyślenia bez ścisłych powiązań i współpracy szczytowych ogniw planowania z tym, co dzieje się na pierwszej linii działania. Szkodliwa dla katechezy jest sytuacja, gdy szczytowe ogniwa programowania nie chcą znać całej prawdy, a podrzędne ogniwa organizacyjne boją się ją wypowiedzieć. Powiązania wzajemne nie mogą sprowadzać się tylko do przepływu strumienia zarządzeń i pakietów zleceń w dół oraz sprawozdań i raportów duszpasterskich w górę²⁷.

Im wyższy szczebel programowania katechetycznego, tym bardziej wzrasta niebezpieczeństwo otrzymywania relacji odbiegających od prawdziwego obrazu rzeczywistości. Programowanie, które opierałoby się na wypaczonej lub fikcyjnej podstawie, byłoby nietrafne i szkodliwe²⁸. Bez sprawnej wymiany informacji nie można zapewnić katechezie należytego funkcjonowania.

3. WSPÓŁPRACA RÓŻNYCH PODMIOTÓW W PROGRAMOWANIU KATECHETYCZNYM

Zarówno z teoretycznego, jak i z praktycznego punktu widzenia wyłania się potrzeba zaangażowania różnych środowisk w programowanie katechetyczne. Uczestnictwo i współodpowiedzialność w Kościele nie wynikają tylko ze wskazań dobrej organizacji. Przede wszystkim, są wyrazem istnienia i działania Kościoła jako wspólnoty. Animowana przez Ducha Świętego wspólnota Kościoła pokłada nadzieję nie tyle w sprawnym procesie programowania, ile w pełnym otwarciu na działanie łaski. Programowanie ma je zakładać i wyrażać. Ujawnia się to w prezentowaniu Kościoła jako wspólnoty profetycznej, zdolnej pomóc zarówno katechizowanym, jak i światu we właściwym odczytaniu ich powołania i przeznaczenia²⁹.

W pracę programową w skali ogólnopolskiej powinny być zaangażowane różne ośrodki naukowe, centra katechetyczne, diecezjalne referaty katechetyczne i przedstawiciele katechetów z całego kraju. K. Misiaszek proponuje, aby wzorem niektórych państw Europy Zachodniej powołać do życia krajowe i diecezjal-

²⁶ Por. L. Soravito, *Programmare la catechesi*, Evangelizzare (1981)7, s. 387-412; Szpet, *Dydaktyka katechezy*, s. 276; tenże, *Program nauczania*, s. 623.

²⁷ Por. Mariański, dz. cyt., s. 38-39.

²⁸ Por. J. Staniszkis, *Patologia struktur organizacyjnych*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1972, s. 99.

²⁹ Por. H. Wrońska, *Katecheza a małe grupy szkolne i parafialne*, Lublin 2007, s. 400-401; Misiaszek, *Programy duszpasterskie*, s. 75-78.

ne centra katechetyczne, dostosowując je do potrzeb Kościoła w Polsce. Skupiając różne zespoły ludzi pracujących na rzecz nauczania religijnego, usprawniłyby one przede wszystkim programowanie katechetyczne, ale także działalność animacyjno-koordynacyjną³⁰. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* zakłada powołanie Krajowego Centrum Katechetycznego, mającego wspierać Komisję Wychowania Katolickiego i jej przewodniczącego w wypełnianiu zadań odnoszących się do działań katechetycznych w skali ogólnopolskiej (por. PDK 148).

Parafia nie jest organem tylko wykonawczym. W niej dokonuje się wyboru optymalnych wariantów wykonawczych, poddaje się weryfikacji programy, ocenia ich osiągalność i racjonalność, zapewnia warunki do wykonania podjętych zadań. Na płaszczyźnie parafialnej może dokonywać się krytyczne spojrzenie na dotychczasowe programy działania oraz ocena planów i zadań na przyszłość. Proboszcz, odpowiadając za katechezę współdziała z całym zespołem katechetycznym. W działaniach tych chodzi o elastyczność programowania, aby zależnie od sytuacji istniała możliwość modyfikacji i korekty w toku realizacji programu³¹.

Decentralizacja nie podważa planowania centralnego, lecz odciąża je od szczegółowego ingerowania w pracę instancji niższych i pośrednich. Niektóre zagadnienia nadrzędne i rozstrzygnięcia kluczowe o charakterze strategicznym powinny być podejmowane centralnie. Są jednak sprawy, które wymagają opracowywania w sposób zdecentralizowany. Dlatego należy odchodzić od sposobu kierowania za pomocą dekretów do stawiania zadań mobilizujących aktywność niższych instancji. Celem programowania katechetycznego jest nie tylko ścisłe wykonanie ustalonego planu, ale i osiągnięcie jak najlepszych efektów działania i najbardziej trafnych decyzji, nawet za cenę modyfikacji pierwotnych ustaleń³².

Osoby odpowiedzialne za katechezę w parafii nie zawsze doceniają rolę programowania zespołowego. Autokratyczny styl kierowania parafią powoduje bierność i brak poczucia odpowiedzialności katechetów oraz brak koordynacji działań duszpasterskich. Z kolei, brak koordynacji powoduje nieskuteczność działania. Tej słabości może zaradzić tylko dowartościowanie zasady wspólnotowej

³⁰ Narodowe Centrum Katechetyczne Włoch opracowuje i przedkłada Komisji Episkopatu krajowe programy katechetyczne; przygotowuje kursy i zjazdy, służące doskonaleniu pracy katechetów; organizuje za zgodą Komisji Episkopatu konkursy z dziedziny kultury religijnej, szczególnie wśród uczniów w szkołach lub w innych instytucjach wychowawczych; współpracuje z regionalnymi centrami katechetycznymi i umożliwia im zapoznanie się z doświadczeniami i danymi statystycznymi z zakresu katechezy zarówno włoskimi, jak i zagranicznymi; współpracuje z instytucjami produkującymi pomoce katechetyczne i koordynuje prace związane z przygotowaniem tekstów i pomocy; uczestniczy w kongresach katechetycznych o charakterze międzynarodowym. Por. K. Misiaszek, A. Potocki, *Katecheta i katecheza w polskiej szkole*, Warszawa 1995, s. 122-123.

³¹ Por. Mariański, dz. cyt., s. 46-47.

³² Por. tamże, s. 47-48.

w programowaniu parafialnym. Siłą animującą wspólnoty programującej powinien być proboszcz. Z jego inicjatywy wspólnotowo ustala się główne linie działania katechetycznego w kontekście całościowego duszpasterstwa³³.

Programowanie katechetyczne dokonuje się także w środowisku szkolnym. Aby było ono skuteczne, wymaga zaangażowania rodziców jako pierwszych wychowawców. Porozumienie na tej płaszczyźnie przynosi korzyści głównie dziecku, ale wspiera również katechetów w programowaniu katechetycznym³⁴. Współpraca rodziców i katechetów powinna obejmować swobodne wyrażanie sądów i dokonywanie wyborów; współodpowiedzialność za wychowanie dzieci; świadomość powinności moralnych katechetów i rodziców oraz wyznaczenie wspólnej linii działania i własnych zadań³⁵.

Skuteczność programowania katechetycznego zakłada również współpracę katechetów między sobą oraz z innymi nauczycielami w szkole. Można ją sprowadzić do trzech obszarów³⁶. Pierwszy obejmuje odniesienie do ucznia w takich kwestiach, jak kształtowanie jego postaw moralnych, komplementarność w przekazywaniu wiedzy³⁷, pomoc charytatywna oraz zaangażowanie w tworzenie i realizację wewnątrzszkolnego programu wychowawczego. Drugi obszar koncentruje się wokół współtworzenia etosu szkoły. Wyraża się w programowaniu działalności urozmaicającej życie szkoły (uroczystości szkolne, patriotyczne, obyczajowo-religijne) oraz zagospodarowaniu wolnego czasu uczniów (konkursy, olimpiady, wycieczki). Trzeci obszar programowania odnosi się do relacji katechetów z nauczycielami. Twórcza współpraca nauczycieli pracujących w szkole i katechetów winna prowadzić do stworzenia koherentnego programu dydaktyczno-wychowawczego. W ten sposób przyczynia się do wszechstronnego, całościowego rozwoju osobowości ucznia. Do programowania katechetycznego można włączyć bardziej dojrzałych uczniów, których głos będzie dotyczył wyboru i porządkowania tematów³⁸.

³³ Por. Misiaszek, *Wartości pastoralno-katechetyczne*, s. 412-413.

³⁴ Por. J.P. Bauch, *Dialog i komunikacja między szkołą i domem*, w: *Ku partnerstwu szkoła – rodzice*, red. J. Kropiwnicki, Jelenia Góra 1999, s. 42; M. Mendel, *Szkolny program wychowawczy – projektowanie i realizacja*, w: *Wewnątrzszkolny system wychowania*, red. J. Kropiwnicki, Jelenia Góra 2000, s. 48-81.

³⁵ Por. E. Kobyłecka, *Cele wychowania jako przestrzeń porozumienia aksjologicznego nauczycieli i rodziców*, w: *Nauczyciele i rodzice. Współpraca w wychowaniu*, red. I. Nowosad, Zielona Góra 2001, s. 59.

³⁶ Por. T. Panuś, *Formy współpracy katechetów z nauczycielami*, *Ateneum Kapłańskie* 126(996)532, s. 396-398.

³⁷ Por. P. Tomasik, *Nauka religii wobec reformy*, w: *Katecheza wobec zadań nowej szkoły*, red. D. Jackowiak, J. Szpet, Poznań 1999, s. 22-30.

³⁸ Por. Wrońska, dz. cyt., s. 404-405; J. Szpet, *Vademecum katechety*, Poznań 2000, s. 58-59.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione elementy programowania katechetycznego wskazują, że zakres możliwości współdziałania różnych podmiotów przy jego opracowywaniu jest szeroki. We współczesnym programowaniu ważną przesłanką jest dowartościowanie opracowań diagnostycznych. Rzetelna ocena rzeczywistości prowadzi do wskazania kluczowych problemów, z jakimi boryka się współczesny człowiek w Kościele i w świecie. Do ich rozwiązywania potrzebne są programy szczegółowe, które wskazują najważniejsze decyzje dotyczące środków, sposobów i czasu działania.

W programowaniu katechezy należy uwzględnić realizm ewangeliczny. Choć działania katechetyczne dotyczą aktualnych problemów życia młodego pokolenia, to na ile działania te były skuteczne, okaże się dopiero w przyszłości. Zwłaszcza katecheza jest „inwestowaniem w przyszłość”. Programuje się w niej teraźniejszość i przyszłość konkretnych przedsięwzięć katechetycznych, ale ich efekty pozostają kwestią bliższej lub dalszej perspektywy życiowej osób obecnie katechizowanych.

CATECHETICAL PROGRAMMING AIMING AT THE ACTUATION OF CATECHESIS

Summary

One of the main conditions for the effectiveness of each conscious and purposeful action, especially long-term and complex one, is the ability of programming. Whoever takes into consideration catechetical programming decides for a certain process requiring consideration and organisation of actions with reference to particular people and situations. In contemporary catechetical programming, an important premise is the revalorisation of diagnostic elaborations prepared with the participation of specialists in human arts and theology. Reliable assessment of reality leads to the indication of key issues with which the contemporarily catechised deal in Church and in the world. To solve them, detailed programmes which indicate the most vital decisions concerning means, methods and time of activity are necessary.

The effectiveness of catechetical programming considerably depends on the ability to work as a team. Therefore, catechetical programming requires commitment of various groups and units, both educational and church ones. Participation and joint responsibility in Church do not only arise from good organisation indications. Most of all, they are the expression of the existence and activity of Church as a community.

Keywords: Programming, project, purposeful action, correlation, information transfer, decentralisation, co-operation, inspiration, co-ordination, joint responsibility

Nota o Autorze: s. dr hab. Halina Wrońska CMW, prof. KUL – od 1986 r. pracownik naukowy w Instytucie Teologii Pastoralnej KUL; kierownik Katedry Katechetyki Formalnej; autorka książek i wielu artykułów naukowych z katechetyki; współautorka podręczników katechetycznych dla młodzieży szkół licealnych i zawodowych.

Słowa kluczowe: programowanie, projekt, celowe działanie, analiza i ocena sytuacji, przyszłościowe ukierunkowanie, korelacja, przepływ informacji, decentralizacja, współpraca, inspiracja, koordynacja, współodpowiedzialność